

יוסי ברבי חנינא, שלפי ביאור הגמרא לעיל בהכרח שהוא סובר "אין שחיטה לעוף מן התורה":

והרי מאי שני איסורין [מה הן שני האיסורין שיש בחטאת העוף הבאה על הספק] וכי לאו איסור נבילה וחולין בעזרה?!

ואם כן הרי מוכח שיש שחיטה לעוף מן התורה, ולכן חטאת העוף הבאה על הספק יש בה איסור משום נבילה אם לא ילדה בן קיימא; הרי שלרבי יוסי ברבי חנינא — שהוא התנא של הברייתא — "יש שחיטה לעוף מן התורה" ו"חולין בעזרה דאורייתא"?!¹

מתקופה לה רב אחא בריה דרב איקא [תמה רב אחא על המקשה]:

ודילמא מיחייב עליה משום דמיתחזי כתרי איסורין מדרבנן [ושמא חייב עליה האוכל אותה משום שנראה כשני איסורין מדרבנן], כלומר: הרי יש לפרש את כוונת רבי יוסי ברבי חנינא בברייתא, שאין שני איסורים גמורים באכילת חטאת העוף הבאה על הספק, אלא שאסרו חכמים לאוכלה משום שזה נראה כאילו יש בו שני איסורין מדרבנן.⁽¹⁾

לימא — מחלוקת רבי יוחנן ורבי יוסי ברבי חנינא בטעם הדין שמדיר האב את בנו בניזיר — כתנאי היא שנחלקו באותה מחלוקת:

מחייבי כריתות הוא, וכל חייבי כריתות מביאין חטאת על השוגג, אף נקבה יולדת הרי מביאה היא קרבן על הודאי [כשודאי ילדה בן קיימא].

ומה זכר מביא על הספק, כשספק לו אם חטא הרי הוא מביא אשם תלוי, אף נקבה יולדת מביאה על הספק כשספק לה אם ילדה ולד בן קיימא.

ומה זכר ממין — היינו בהמה — שהוא מביא על הודאי, הרי הוא מביא על הספק, אף נקבה ממין — דהיינו עוף — שהיא מביאה על הודאי הרי היא מביאה על הספק.

שמא תאמר: אי מה זכר מביא קרבן אשם תלוי על הספק ונאכל האשם, אף נקבה מביאה קרבן ונאכל?

אמרת [אמור מעצמך]:

לא אם אמרת בזכר שקרבנו נאכל שכן איסור אחד יש בו אם באמת לא עבר, דהיינו חולין בעזרה.

תאמר בנקבה שאין קרבנה נאכל משום שאם באמת לא ילדה בן קיימא יש בקרבנה שני איסורין, דהיינו איסור נבילה שכן החטאת נמלקת, וחולין בעזרה, וכדמפרש ואזיל.

וכאן מקשה הגמרא את קושייתה על רבי

ב. כתבו התוספות, שמן התורה היא נאכלת דאין שחיטה לעוף מן התורה וחולין בעזרה לאו דאורייתא, וראה מה שכתב בזה ב"ארזי הלבנון" אות רמו.

1. א. ביאור לשון הגמרא "דמיתחזי" הוא, כי מאחר שחייבה התורה להביא חטאת העוף אפילו על הספק, הרי זה קרבן ודאי ואין כאן לא איסור נבילה ואפילו מדרבנן, וכל שכן שאין כאן חולין בעזרה.

דתניא: עד מתי מדיר האב את בנו בנזיר? עד שיביא שתי שערות, דברי רבי.

רבי יוסי ברבי יהודה אומר: עד שיגיע לעונת נדרים, דהיינו מבן שנים עשרה שנה ויום אחד. (2)

מאי לאו [האם לא כן הדבר] תנאי היא, שתנאים אלו נחלקו במחלוקת רבי יוחנן ורבי יוסי ברבי חנינא:

דברי — האומר עד שיביא שתי שערות — סבר: הלכה היא בנזיר שהאב מדיר את בנו הקטן, ולכן אף על גב דהגיע לעונת נדרים, מדיר ליה ואזיל [מדירו האב והולך] עד דמיתו שתי שערות [עד שיביא שתי שערות]. (3)

ורבי יוסי ברבי יהודה — האומר: עד שיגיע לעונת נדרים — קסבר: האב מדיר

את בנו בנזיר כדי לחנכו במצוות, וכיון דנפיק מרשותיה תו לא מיחייב [כיון שיצא הבן מרשותו שוב לא חייב האב], כלומר: היות ואין הוא צריך לרשותו של אביו שהרי יכול לידור בעצמו, לכן לא חייב האב להדירו משום חינוך. (4)

אמרי בני הישיבה: לא בזה הוא שנחלקו, אלא דכולי עלמא הלכה היא בנזיר — והכא ב"מופלא הסמוך לאיש" הוא דקמופלגי:

רבי סבר: "מופלא הסמוך לאיש" שיכול לידור נדרים ולידור בנזירות, דרבנן היא, ואתיא דאורייתא — הלכה למשה מסיני — דחיא רבנן, דוחה את הדין דרבנן של "מופלא הסמוך לאיש", ולכן יכול האב להדירו עד שיעשה גדול.

ורבי יוסי ברבי יהודה סבר: "מופלא הסמוך לאיש" דאורייתא, ולכן אי אפשר שתהא הלכה שידירו האב בנזיר אחר שנעשה

לקמן.

4. נתבאר על פי הרא"ש שכתב וז"ל: דכל מצוה שהוא מחוייב בה, אין אביו מחוייב לחנכו בה; ולשון התוספות הוא: "כיון דנפיק ליה מרשותו בעצמו [ו]מצי לידור בנזיר אם ירצה תו לא מיחייב", והיינו כהרא"ש.

והוציאו את הלשון — "וכיון דנפיק מרשותיה" — מפשטו, שהרי היה מקום לפרש את כוונת הגמרא: שלענין נדרים הרי הוא "איש" קודם שהביא שתי שערות וממילא אינו ברשות אביו לחנכו, וראה בהערה בהמשך הסוגיא; וראה עוד בהערה בסוף הסוגיא, דמדברי רבינו תם יש ללמוד שהוא אינו מפרש כהרא"ש, ויש לבאר לשיטתו כפירוש זה.

2. כמו ששינונו בנדה מה ב: "בת אחת עשרה שנה ויום אחד נדריה נבדקין, בת שנים עשרה שנה ויום אחד נדריה קיימין, ובודקין [אם יודעת לשם מי נדרה] כל שנים עשרה; בן שנים עשרה שנה ויום אחד נדריו נבדקין, בן שלוש עשרה שנה ויום אחד נדריו קיימין, ובודקין כל שלש עשרה"; והוא נקרא "מופלא הסמוך לאיש", ובהמשך הסוגיא מתבאר אם דין זה הוא מן התורה או מדרבנן.

3. כתבו התוספות בד"ה ואע"ג: "דמופלא הסמוך לאיש דרבנן, דמן התורה הוא קטן וברשות אביו הוא", וכן מבואר בהמשך הסוגיא, שאם "מופלא הסמוך לאיש" הוא מדאורייתא, אם כן פשיטא שמהגיע לעונת נדרים שוב אין האב יכול להדירו, והטעם בזה מתבאר בהערה

"מופלא הסמוך לאיש".⁽⁵⁾

ואיבעית אימא יש לפרש את מחלוקת התנאים:

דכולי עלמא — בין רבי ובין רבי יוסי ברבי יהודה — סוברים שטעם הדין הוא כדי לחנכו במצוות, ו"מופלא הסמוך לאיש" דרבנן היא, כי אילו היה "מופלא הסמוך לאיש" מן התורה, הרי שלכולי עלמא היינו אומרים שאין האב מצווה לחנך את בנו בדבר שהבן חייב בו בעצמו.

ומחלוקתם היא:

רבי — דאמר: עד שיביא שתי שערות — סבר: אתי חינוך דרבנן ודחי מופלא הסמוך לאיש דרבנן, כלומר: היות ואינו יכול לידור בעצמו אלא מדרבנן, לכן יש דין חינוך על האב להזירו.

ורבי יוסי ברבי יהודה — דאמר: עד שיגיע לעונת נדרים — קסבר: לא אתי חינוך דרבנן ודחי מופלא הסמוך לאיש, כלומר: היות וסוף סוף מדרבנן הרי הוא מחוייב בה בעצמו, לכן אין דין חינוך על האב.

לימא⁽⁶⁾ הני תנאי כי הני תנאי, כלומר: התנאים שנחלקו בכרייתא הבאה נחלקו באותה מחלוקת שנחלקו בה רבי ורבי יוסי

טעם הדין הוא משום חינוך, ולכן כשכבר יכול לידור בעצמו אין סברא שיהא דין חינוך על האב, וכמו שכתב הרא"ש לעיל, ולפי זה לשון הגמרא "אתיא דאורייתא דחיא רבנן" הוא כמו לשון הגמרא בהמשך למאן דאמר משום חינוך "אתי חינוך דרבנן ודחי מופלא לאיש דרבנן".

ג. ראה ברבינו עזריאל ב"שיטה מקובצת", וברש"ש, שיכולה היתה הגמרא לומר "דכולי עלמא כדי לחנכו במצוות" ונחלקו אם "מופלא הסמוך לאיש" דאורייתא, וכמבואר בהמשך הסוגיא, שאם "מופלא הסמוך לאיש" דאורייתא פשיטא שאין בו דין חינוך מדרבנן; ויש שגורסים כן בגמרא.

ולפי גירסתנו שלא אמרו כן, יש לבאר את הטעם, משום שכן היא הלכה ד"הלכה היא בניזיר" וכמו שמצינו כעין זה בכמה מקומות, שהגמרא נוקטת את האפשרות הנכונה להלכה.

6. לשון "לימא" לאו דוקא הוא, כי אין ספק בדבר שאכן נחלקו באותה מחלוקת, תוספות.

5. א. דברי הגמרא צריכים ביאור, מה ענין "הלכה היא בניזיר" שהאב מדיר את בנו הקטן, ל"מופלא הסמוך לאיש" שהוא דין מסוים שהוא יכול לידור מגיל זה!?

ובתוספות כתבו לעיל בד"ה ואע"ג דהגיע לעונת נדרים מדיר ליה, דמופלא סמוך לאיש דרבנן, דמן התורה הוא קטן וברשות אביו הוא, ומשמע מלשונם שאם "מופלא הסמוך לאיש" הוא מדאורייתא, אם כן לענין נדרים אמרה תורה שהוא "איש", ושוב ממילא אינו ברשות אביו להדירו.

אלא שאם כן צריך עיון, למה לא פירשו התוספות והרא"ש כן גם לענין חינוך, דבגמרא מבואר שכשהוא מופלא הסמוך לאיש "כיון דנפיק מרשותיה תו לא מיחייב", ונדחקו התוספות והרא"ש לפרש שאין חינוך אם הוא עצמו חייב בזה, ולמה לא פירשו כפשוטו, דכיון שהוא "איש", אם כן אינו ברשות אביו לחנכו [ראה הערה לעיל]!?

ב. ויש מי שפירש את כוונת הגמרא כאן באופן אחר, והוא: אף אם "הלכה היא בניזיר"

ברבי יהודה, אם האב יכל להדיר את בנו אחר שהגיע הבן לעונת נדרים; **דתניא**:

מעשה ברבי חנינא שהדירו אביו בניזיר, והביאו אביו לפני רבן גמליאל באותו יום שהדירו — (7)

והיה רבן גמליאל בודקו לידע אם הביא כבר שתי שערות⁽⁸⁾ כי אז אין חלה עליו נזירותו של אביו, **אם לא הביא.**

רבי יוסי אומר: לא היה בודקו רבן גמליאל לידע אם כבר הביא שתי שערות אלא לידע אם הגיע לעונת נדרים, כלומר: לבדוק אם יודע לשם מי נדר⁽⁹⁾ כי אז לא חלה נזירותו של אביו **אם לאו.**

וטעמו של רבי יוסי הוא משום שהוא סובר כדעת רבי יוסי ברבי יהודה שאין האב מדיר את בנו בניזיר משהגיע לעונת נדרים, וחולק

על תנא קמא שהוא סובר כדעת רבי שהדין תלוי בשתי שערות.

אמר לו רבי חנינא לרבן גמליאל: רבי! אל תצטער [תטרח] לבדוקני, שהרי ממה נפשך נזיר אני —

כי אם קטן⁽¹⁰⁾ אני אחיה בשביל אבא כלומר: בשביל הדרתו של אבי, **ואם גדול אני אחיה בשביל עצמי**, כלומר: הריני מקבל עלי נזירות, ובין כך ובין כך נזיר אני.

התפעל רבן גמליאל מדבריו של רבי חנינא:

עמד רבן גמליאל ונשקו לרבי חנינא על ראשו, ואמר רבן גמליאל: מובטח אני בזה שמורה הלכה בישראל.

אמרו: לא היו ימים מועטים עד שהורה רבי חנינא הוראה בישראל.

גמליאל על "חזקה דרבא" [חזקה על בן שלש עשרה שנים שהביא שתי שערות] לומר, דכיון שהגיע לשלש עשרה שנים ודאי כבר הביא שתי שערות ואין יכול האב להדירו, ולכאורה לפי רבי יוסי ברבי חנינא שהאב מדיר את בנו בניזיר מדרבנן, היה לו לסמוך על זה, דברבנן סומכים על חזקה דרבא, ואפילו להקל.

9. וכפי שנתבאר בהערה לעיל, שמשנים עשרה שנה ויום אחד "נדריו נבדקין".

10. בהמשך הגמרא מתבאר, שלדעת הסובר שהאב מדיר עד שיגיע לעונת נדרים, מתפרש לשון "קטן" שלא הגיע לעונת נדרים, כי "קטן" הוא לענין נדרים; ולדעת הסובר שהדין תלוי בשתי שערות, מתבאר לשון "קטן" כמשמעו ככל מקום.

7. כן כתבו התוספות, ומוכח שאם נבדק באותו יום, הרי אנו תולים שכבר בעת הדרתו של אביו היו לו שתי שערות, וראה מחלוקת רב ושמואל בקדושין עט א במי שנמצאה בוגרת, אם תולין שבבוקרו של יום כבר היתה בוגרת, ויש לדון לדקדק מן התוספות שדוקא אם נבדק באותו יום אבל ביום אחר לא, ויש לדחות שלא הזכירו התוספות שנבדק באותו יום, אלא כדי שתהא נזירותו של רבי חנינא עצמו באותו יום שהדירו אביו, וכדמשמע בסוף הסוגיא; וראה מה שהביא ב"ארזי הלבנון" אות רנח בשם האחרונים בענין מי שנבדק ביום אחר.

8. א. כתבו התוספות, שלפי תנא קמא כבר היה בן שלש עשרה שנים ויום אחד, שאם לא כן אפילו אם הביא שתי שערות אינו גדול, שאין שערותיו אלא שומא.

ב. מבואר מן הברייתא שלא היה סומך רבן

יכול האב להדירו, אם כן האיך אמר רבי חנינא: **ואם גדול אני** — שכבר הגעתי לעונת נדרים — **אהיה בשביל עצמי** ולא בשביל אבי!?

א-ל **הא ברשותיה דאבוח קאים** [הרי ברשות א-ל אביו הוא עומד להדירו] עד שיביא שתי שערות, ואם כן אף שהגיע לעונת נדרים חלה עליו תחילה נזירותו של אביו ואינו נזיר בשביל עצמו!?

ומשנינן: **אלא דאמר רבי חנינא** — לדעת רבי — **"אהא בשביל אבא אהא בשביל עצמי"**, כלומר: אין כוונת רבי חנינא לומר שאם "קטן הוא מלידור" יהא בשביל אביו, ואם "גדול הוא כדי לידור" יהא בשביל אביו, אלא שאם קטן הוא ולא הביא שתי שערות ורשות אביו עליו, כי אז יהא בשביל אביו, ואם גדול הוא שאין רשות אביו עליו יהא בשביל עצמו.⁽¹⁾

הרי מבואר שנחלקו תנאים אם האב יכול להדיר את בנו בנזיר אחר שהגיע לעונת נדרים, וכמו שנחלקו בדבר רבי ורבי יוסי ברבי יהודה.

קא סלקא דעתין לפרש מה שאמר רבי חנינא: "אם קטן אני אהיה בשביל אבא ואם גדול אני אהיה בשביל עצמי", דהכי קאמר: "אם קטן אני מלידור בעצמי שלא הגעתי לעונת נדרים, ואם גדול אני לידור בעצמי והיינו שהגעתי לעונת נדרים אהיה בשביל עצמי"; ולפיכך מקשינן:⁽¹¹⁾

בשלמא לרבי יוסי ברבי יהודה⁽¹²⁾ **דאמר: עד שיגיע לעונת נדרים, היינו דקאמר רבי חנינא: אם קטן אני** — שלא הגעתי לעונת נדרים — **אהיה בשביל אבא, ואם גדול אני** — שכבר הגעתי לעונת נדרים — **אהיה בשביל עצמי**.

אלא לרבי, דאמר: עד שיביא שתי שערות

בתוספות בד"ה רבי יוסי בשם התוספתא שהתנא של הברייתא הוא רבי יוסי ברבי יהודה; כי ודאי שסוגייתנו אינה גורסת כהתוספתא, שאם כן אין שייך לומר "הני תנאי כי הני תנאי" שהרי אותו תנא הוא.

1. ראה דברי התוספות והם צריכים ביאור, וראה ב"ארזי הלבנון" שמפרש לדעת תוספות, שאין גורסים בברייתא כלל לשון "גדול וקטן", ולפי זה ניחא לשון הגמרא בתירוצה שהוא סתום מאד, אלא שמדברי התוספות אין משמע כפירושו של בעל "ארזי הלבנון".

ומדברי המאירי נראה שהוא גורס: "מי סברת אם גדול אני בדעת [רצה לומר יודע להפלות] **אלא גדול ממש**".

11. נתבאר על פי התוספות, אבל הרא"ש כתב שדבר פשוט הוא כתירוץ הגמרא, ש"גדול" — לפי הסובר שהאב מדיר את בנו עד שיביא שתי שערות — היינו "גדול" ממש שהביא שתי שערות, אלא שהגמרא מפרשת את שיטת רבי כדי להקשות עליו.

12. כן נראית גירסת התוספות, ודלא כהב"ח שהגיה: רבי יוסי; וטעמו של הב"ח שהגיה, הוא משום שלא מסתבר שתקשה הגמרא על רבי יוסי ברבי יהודה שלא נזכר בברייתא זו עצמה, ולא על רבי יוסי — הסובר אף הוא כרבי יוסי ברבי יהודה — שנזכר בברייתא זו עצמה.

ואין לומר שאף התוספות מודים שכוונת הגמרא היא לתנא המוזכר בברייתא, ומה שגרסו "רבי יוסי ברבי יהודה" הוא על פי המבואר